

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Руденко-Сударєвої Лариси Володимирівни
на дисертаційну роботу Ємельянової Наталії Анатоліївни
на тему «Розвиток приватно-державного партнерства
в процесі транснаціоналізації економічних систем»,
яку представлено до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 11.051.03
у Донецькому національному університеті (м. Вінниця) МОН України
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні
економічні відносини

Актуальність теми дослідження

Одним із найбільш впливових процесів сьогодення є транснаціоналізація економіки, що сприяє уніфікації економічного простору, розширенню географічних кордонів коопераційних зв'язків, поступовому збільшенню масштабів й підвищенню ефективності виробництва, удосконаленню механізмів акумуляції капіталу та ресурсів розвитку тощо. Активна участь у процесі транснаціоналізації розширює можливості щодо пошуку та використання додаткових джерел розвитку, забезпечення продуктивності галузей та підвищення конкурентоспроможності національних економік.

За даних умов одним із головних пріоритетів національних стратегічних програм розвитку, індикатором успішної взаємодії бізнесу та структур державної влади, способом відновлення та модернізації національних економік є впровадження особливої системи довгострокового співробітництва – державно-приватного партнерства, використання якої дає змогу підвищити ефективність вирішення найбільш значущих соціальних й економічних проблем шляхом об'єднання ресурсів приватного та державного секторів з урахуванням трансформаційних впливів зовнішнього середовища.

За останні два десятиліття в ЄС було укладено більше 1400 угод про державно-приватне партнерство на загальну суму понад 260 мільярдів євро. Для підвищення спроможності органів влади реалізовувати ДПП проекти та обміну досвідом у цій сфері в ЄС було створено Європейський експертний центр з питань ДПП (ЕРЕС).

Враховуючи вищезазначене, актуальність представленої дисертантом роботи, в якій досліджено теоретико-методологічні основи формування приватно-державного партнерства, проаналізовано його розвиток в рамках взаємодії ТНК та національних економік, а також визначено перспективи розвитку приватно-державного партнерства в умовах транснаціоналізації економічних систем, не викликає сумнівів.

Оцінка наукової новизни дисертаційної роботи

Дисертаційна робота характеризується елементами новизни та самостійним підходом до реалізації мети дослідження – розвитку теоретико-методологічних основ дослідження приватно-державного партнерства у світовій економіці та розробки науково-практичних рекомендацій щодо узгодження інтересів держави і транснаціонального бізнесу з використанням важелів приватно-державного партнерства.

Як найбільш суттєві наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми та характеризують новизну роботи, слід відзначити такі:

обґрунтовано необхідність розвитку *соціально відповідального інвестування* як засобу забезпечення лідерства ТНК на глобальному ринку, що базується на визначенні *бізнес-складової соціальної відповідальності*, яка передбачає протиставлення короткострокових витрат на корпоративну соціальну відповідальність вигодам від неї в довгостроковому періоді (с. 25-29, 43-47);

зроблено висновок щодо значущості приватно-державного партнерства як альтернативи посиленню прямого втручання держави в економіку (с. 57-61, 64-85, 135-148), зокрема визначено *організаційно-економічні передумови*

співпраці держави і приватного сектору, систематизовано переваги приватно-державного партнерства за участю ТНК;

запропоновано механізм взаємодії держави та ТНК на засадах моделі приватно-державного партнерства, використання якого сприятиме врахуванню специфіки інтересів і забезпеченню нівелювання розходжень у цілях розвитку та діяльності держави і ТНК (с. 158-169);

розроблено системно-динамічну модель взаємозв'язку фінансової результативності компанії та соціальних інвестицій у розвиток проектів приватно-державного партнерства (с. 169-173), в результаті апробації якої зроблено висновок, що при побудові державної стратегії взаємодії з ТНК необхідним є дотримання певних принципів, зокрема: стимулювання ТНК до застосування інвестиційної стратегії, стимулювання ТНК до інвестування у грошовій формі, стимулювання ТНК до застосування експортно-орієнтованого виробництва, стимулювання розвитку переважно інноваційного виробництва ТНК (с. 169);

обґрунтовано, що провідним імперативом приватно-державного партнерства мають стати структурний розподіл прав і обов'язків партнерів, а також правил їх взаємодії, включаючи вироблення взаємоузгоджених рішень, що має забезпечувати виконання ключового завдання приватно-державного партнерства – залучення приватних партнерів до вирішення питань загальнонаціонального значення (с. 173-183).

**Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій,
їх достовірність і зв'язок дослідження з науковими програмами,
планами, темами**

У теоретичному та методологічному плані робота побудована за чіткою логічною схемою дослідження з виділенням предмету дослідження – передумов, чинників й організаційно-економічного механізму використання моделі приватно-державного партнерства в умовах транснаціоналізації. Наукові положення, висновки і рекомендації, які представлено в дисертації, є теоретично обґрунтованими і базуються на методологічних засадах

економічної теорії, розробках вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів в області дослідження сучасних тенденцій та закономірностей процесу транс-націоналізації, питань взаємодії держав і ТНК у світовій економіці тощо.

Достовірність основних результатів дослідження також підтверджується широким спектром загальнонаукових методів, що використовувались: діалектичного методу наукового пізнання, аналізу та синтезу, системного узагальнення, наукової абстракції, порівняльного й статистичного аналізу, експертних опитувань, економіко-математичного аналізу та моделювання та ін.

Обґрунтованість і вірогідність отриманих результатів забезпечена використанням нормативно-правових документів Кабінету Міністрів України, зокрема Міністерства економіки України, офіційної статистичної та аналітичної інформації Національного банку України, Державної служби статистики, інформаційних, аналітичних матеріалів, експертних оцінок міжнародних організацій (комісій ООН, OECD, CSR-Europe, ISO, GRI, Business for Social Responsibility, World Economic Forum та ін.), а також монографічної та періодичної літератури, результатів власних досліджень автора.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародної економіки Донецького національного університету МОН України у за держбюджетними темами: «Підвищення ефективності міжнародної економічної діяльності України в інтеграційних об'єднаннях: регіональний та галузевий аспект» (номер державної реєстрації 0106U012484), «Розвиток старопромислового регіону на засадах інноваційної стратегії та трансферу знань» (номер державної реєстрації 0111U009621).

Таким чином, основні наукові положення, що виносяться на захист, є обґрунтованими і відповідають сформульованій меті та завданням дослідження. Визначені автором об'єкт і предмет дослідження повною мірою відображено в структурі дисертації та її основному змісті.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях

Результати наукового дослідження достатньо повно відображено у 11 наукових роботах загальним обсягом 22,5 д.а., з яких особисто автору належить 5,4 д.а., у тому числі: 1 колективна монографія загальним обсягом 17,7 д.а., з яких особисто автору належить 1,4 д.а.; 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, загальним обсягом 1 д.а., з яких особисто автору належить 0,7 д.а.; 7 статей у наукових фахових виданнях загальним обсягом 3,6 д.а., з яких особисто автору належить 3,1 д.а.

Результати дисертації доповідались автором й одержали позитивну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах, що свідчить про належний рівень апробації роботи.

Автореферат за своїм змістом відповідає змісту дисертаційної роботи, містить основні результати дослідження, відповідає всім встановленим вимогам.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів

Обґрунтовані у дисертації концептуальні та теоретичні положення, отримані науково-прикладні результати дозволяють зробити висновок, що в роботі вирішено важливе наукове завдання – поглиблено теоретико-методологічні основи дослідження приватно-державного партнерства у світовій економіці та розроблено науково-практичні рекомендації щодо розвитку приватно-державного партнерства в умовах транснаціоналізації.

Практичне значення отриманих результатів підтверджено їх використанням в діяльності Міжнародного товариства «Україна-Польща-Німеччина», Міждержавної структури Єврорегіон «Дністер» (Україна-Молдова), Комітету Верховної Ради України з питань промислової та підприємництва, Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, Вінницької торгово-промислової палати, а також у навчальному

процесі Донецького національного університету (м. Вінниця) МОН України при розробці навчально-методичних комплексів і викладанні дисциплін: «Транснаціональні корпорації», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Корпоративна соціальна відповідальність». Всі відповідні довідки містяться у Додатках до дисертації.

Зауваження та дискусійні положення дисертації

Відзначаючи в цілому достатній науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів, слід відзначити певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

До зауважень щодо дисертації слід віднести такі:

1. Досліджуючи в п. 1.3 різні погляди на становлення моделей приватно-державного партнерства, дисертант наводить широке коло існуючих підходів – Американської Національної Ради з приватно-публічного партнерства, Датського інституту підприємництва і будівництва, Міжнародної фінансової корпорації, інших організацій та установ, думки іноземних та вітчизняних вчених (с. 62-74), що дозволяє зробити висновок щодо неминучості партнерства державного сектору і бізнесу в новій глобалізованій економіці. Цілком логічним на основі проведеного аналізу було б наведення авторської точки зору щодо змісту, який вкладається в поняття приватно-державного партнерства. Це є тим більш важливим, що дисертант вважає приватизацію однією з форм ПДП (с. 70-71), що є доволі дискусійним питанням.

2. Достатньо дискусійним є твердження, що особливо великим потенціал розвитку приватно-державного партнерства є в умовах ослаблених економік (с. 76). Дійсно, держава за таких умов особливо потребує притоку інвестиційних коштів, передових технологій, технічних засобів, інших ресурсів, але чи згоден за таких умов транснаціональний бізнес вступати у відносини приватно-державного партнерства із вказаною групою країн? Принаймні, слід було визначити, за яких умов це може відбутись.

3. Безумовно, приклад з відновлювальною енергетикою (п. 2.2) є показовим в контексті тематики дисертаційної роботи. Але, по-перше, слід було б навести приклади використання приватно-державного партнерства й в інших галузях, а по-друге, систематизувати наведені покраїнові кейси, виділивши переваги, недоліки тих чи інших важелів, не обмежуючись виділенням етапів розвитку приватно-державного партнерства (табл. 2.10), які в різних країнах можуть мати різну тривалість. Тим більше, що як свідчать дані рис. 2.16, в даному контексті існує значна покраїнова диференціація.

4. Цілком погоджуємось з дисертантом, що процес побудови взаємовідносин держави та транснаціональних корпорацій за моделлю приватно-державного партнерства потребує урахування специфіки у розходженнях спрямування та цілях розвитку і діяльності між країною та транснаціональними корпораціями (с. 162). Також погоджуємось, що узгодження інтересів сторін має відбуватись за певними критеріями. Водночас перелік представлених на рис. 3.1 критеріїв не видається беззаперечним. Дані критерії можна адресувати щодо будь-якого проекту економічного розвитку. Якщо ж мова йде про проекти приватно-державного партнерства за участю ТНК, представлені критерії мають оцінювати дієвість саме даного шляху вирішення економічних завдань. Тим більше, що в табл. 3.1 ці критерії частково представлені (зростання обсягів продажів ТНК, зростання прибутків ТНК і т.і.).

5. Не виглядає беззаперечним перелік принципів побудови державної стратегії взаємодії з ТНК. Зокрема, яким чином можна стимулювати транснаціональні корпорації застосовувати інвестиційну стратегію замість стратегії експортної експансії (с. 169)? Або стимулювання внесення інвестицій у грошовій формі (як відомо, переважна більшість компаній воліють розміщувати інвестиції у вигляді техніки, обладнання) і т.д.

6. Попри очевидну оригінальність і теоретико-методичну значущість отриманої наукової новизни, слід визнати досить спірним віднесення

розробленого автором механізму взаємодії держави та ТНК на засадах моделі приватно-державного партнерства до такої, що отримана вперше (с. 3 автореферату та с. 160-162 дисертації). Скоріше цей здобуток надає подальший розвиток вже наявним моделям ПДП, створеним як вітчизняними (В.М. Огаренко, М.Ю. Авксентьєв, С.Г. Захарова та ін.) так і зарубіжними авторами (Джон Міллз, Джефрі Делмон, Вольфрам Ребок, Р.М.Джапаридзе, А.А.Панкратов та ін.).

7. Запропонована автором певна класифікація ризиків у системі приватно-державного партнерства в процесі транснаціоналізації економічних систем на основі диференціації ризиків приватного партнера та ризиків державного партнера (с. 4 автореферату та с. 173-185 дисертації) виглядає дещо недосконалою. Так ризики від змін у напрямках державної політики автор відносить для обох учасників ПДП, а от ризики, пов'язані з непередбаченими складнощами при вирішенні земельних питань чомусь віднесені до групи державних ризиків, у той час як приватний партнер може страждати через такі ризики значно більше.

Відповідність дисертації нормативним вимогам

«Порядку присудження наукових ступенів» та інших документів

Висловлені зауваження та дискусійні положення стосовно дисертації та автореферату не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Дисертаційна робота Ємельянової Наталії Анатоліївни «Розвиток приватно-державного партнерства в процесі транснаціоналізації економічних систем» виконана на високому науково-теоретичному рівні та є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати стосовно розвитку теоретико-методологічних основ приватно-державного партнерства у світовій економіці та формування на цій основі організаційно-аналітичного інструментарію щодо взаємодії держав і транснаціональних корпорацій на основі моделі приватно-державного партнерства.

Зміст дисертаційної роботи відповідає обраній темі, забезпечує досягнення поставленої мети та вирішення задач наукової роботи і відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015).

Загальний висновок

Ступінь і зміст наукової новизни, теоретичне і практичне значення роботи, достовірність отриманих висновків і рекомендацій, актуальність теми дослідження дають підстави для висновку, що дисертаційна робота «Розвиток приватно-державного партнерства в процесі транснаціоналізації економічних систем» відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, а її автор Ємельянова Наталія Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент
професор кафедри
міжнародних фінансів
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені В. Гетьмана»

МОН України,
доктор економічних наук,
професор

16.06.2016

Л.В. Руденко-Сударєва

Підпис Л.В. Руденко-Сударєвої
Засвідчує:
Проректор: А. Колець